Διονυσίου Αρεοπαγίτου: ''Περί μυστικής θεολογίας''

Categories : ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

Date : 5 Ιουνίου, 2006

Εκδόσεις "Αρμός", Αθήνα 2002

Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις "Ἁρμός", στὴν σειρὰ "Γέφυρες", μέσα σὲ μιὰ παλαιὰ κορνίζα γιὰ ἐξώφυλλο, κυκλοφορεῖ, ἐπανεκδιδόμενο μετὰ δεκαεννέα ἔτη (1983), ἕνα πραγματικὸ "ἁρμολόγημα" τριῶν κειμένων: τὸ "Περὶ μυστικῆς θεολογίας" τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, σχολιασμένο ἀπὸ τὸν μέγα διδάσκαλο τοῦ μυστικοῦ ἀσκητισμοῦ, ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητή (580-662 μ.Χ.), καὶ παραφρασμένο ἀπὸ τὸν βυζαντινὸ λόγιο καὶ πολυΐστορα Γεώργιο Παχυμέρη (1242-1310 μ.Χ.), ἐκπρόσωπο τῆς Παλαιολόγειας φιλολογικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ 13^{ου}-14^{ου} αἰ.

Ὁ ἐπιφανὴς Ρῶσσος ὀρθόδοξος θεολόγος καὶ βαθὺς γνώστης τῆς νηπτικῆς θεολογίας Βλαδίμηρος Λόσσκυ (1903-58) ἀναλαμβάνει νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ στὴν "Μυστικὴ Θεολογία" διὰ τοῦ "Θείου Γνόφου", (τοῦ γνωστοῦ κεφαλαίου τοῦ κλασσικοῦ

συγγράμματός του: "Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας"). Ὁριοθετώντας τὴν οὐσιαστικὴ ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ τῆς Ἀποκαλύψεως ἀπὸ τὴν ἔκστασι τοῦ Πλωτίνου καὶ τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων, καὶ διαχωρίζοντας τὸν ἀποφατισμὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς θεολογικὴ στάσι ἀπέναντι στὴν ἀγνωσία τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ φιλοσοφία τοῦ Ὠριγένους, παρουσιάζει τὸν ἀποφατισμὸ ὡς κριτήριο-σημάδι ποὺ βεβαιώνει κατὰ πόσον ἡ διάθεσις τοῦ πνεύματος ἔχει συμμορφωθῇ μὲ τὴν ἀλήθεια.

Ἀλλ' ἂς μᾶς ἐπιτραπεῖ, ὡς ἐν παρόδῳ, μία μικρὴ ἀλλ' οὐσιαστικὴ παρέκβασις. Ὁ κατὰ πάντα παραδοσιακὸς αὐτὸς ρῶσσος θεολόγος ἀποδέχεται, δυστυχῶς, τὶς ἀμφισβητήσεις τῶν "νεωτέρων κριτικῶν, ποὺ δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸ ἀληθινὸ πρόσωπο τοῦ ψευδο-Διονυσίου...". Ἐπὶ τοῦ θέματος, ὅμως, αὐτοῦ εἶχε λάβει παραδοσιακὴ θέσι ὁ ἀείμνηστος λόγιος ἁγιορείτης μοναχὸς Θεόκλητος Διονυσιάτης στὸ ἄρθρο του: "Περὶ μίαν θεολογικὴν μελέτην". Ἐκεῖ, μεταξὺ ἄλλων, γράφει: "...Αἱ εὔλογοι ἀπορίαι καὶ δυσπιστίαι, διὰ τὸν συγγραφέα τῶν ἀρεοπαγιτικῶν συγγραμμάτων, δὲν ὑπῆρχον μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Προτεσταντισμοῦ... Ἀντιθέτως ἡ Ἐκκλησία, καίπερ τελοῦσα ἐν γνώσει τοῦ ἱστορικοῦ κενοῦ τῶν 4 αἰώνων, τὰ θεωρεῖ ὡς γνήσια ἔργα τοῦ Ἀποστολικοῦ Πατρός... Διὰ τοῦτο τὰ συγγράμματα ταῦτα ἔχουν γίνει ἀποδεκτὰ ὑπὸ δύο Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ΣΤ' καὶ τῆς Ζ', ὡς καὶ ὑπὸ δύο Τοπικῶν καὶ ὅλων τῶν ἁγίων Πατέρων... Ἢ μήπως ὁ πρῶτος "ἀπατηθείς", ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς δὲν ἐγνώριζε τὸν ἱστορικὸν αὐτὸ πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ οἱ κατόπιν μέχρι σήμερον ἅγιοι Θεολόγοι δὲν ἐτέλουν ἐν γνώσει, ὅτι τὰ συγγράμματα αὐτὰ ἐνεφανίσθησαν μόλις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 6^{ου} αἰῶνος; Διὰ ποῖον λόγον τὰ ἀπεδέχθησαν ἀνεπιφυλάκτως ὡς γνήσια ἔργα τοῦ θεοφόρου Πατρός..." (περιοδ. "Ἀθωνικοὶ διάλογοι", Ἅγιον Ὄρος 1975, τ. 29-30, σ. 11).

Ὁ Σωτήρης Γουνελᾶς, ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἐκδόσεως, ἀποδίδοντας νεοελληνικὰ τὸ κείμενο τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ μεταφράζοντας τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ Βλ. Λόσσκυ, γεφυρώνει τοὺς αἰῶνες μὲ ἀτόφιο "ὑλικὸ" ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη Πατερικὴ παράδοσι. Ἴσως βέβαια νὰ βοηθοῦσε καὶ μία νεοελληνικὴ ἀπόδοσι τῶν σχολίων τοῦ ἁγίου Μαξίμου καὶ τῆς παραφράσεως τοῦ Παχυμέρη, γιὰ τοὺς ἀμετόχους παιδείας συγχρόνους ἀναγνῶστες... Ἀλλὰ μᾶλλον τὸ βιβλίο ἀπευθύνεται σὲ ὅσους εἶναι ἤδη κάπως "μύστες καὶ μυημένοι", καὶ ἴσως αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐλλείψεως κάποιων, γενικῶν ἔστω, πληροφοριακῶν στοιχείων περὶ τῶν διαφόρων συγγραφέων τοῦ βιβλίου.

Πάντως τὰ θεολογικώτατα αὐτὰ κείμενα μᾶς ἀνάγουν, κατὰ τὴν δύναμιν ἑνὸς ἑκάστου, διὰ τῆς ἀποφατικῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν γνόφον τῆς θείας ἀγνωσίας, πρὸς τὴν σιωπὴ τῆς θείας ἑνώσεως, "πρὸς τὴν ὑπερούσιον τοῦ θείου σκότους ἀκτῖνα". Πράγματι, μᾶς βοηθοῦν νὰ ἀντιληφθοῦμε ἢ τοὐλάχιστον νὰ προβληματισθοῦμε, οἱ σημερινοὶ Ὀρθόδοξοι τῶν ἰδεολογικῶν ἀναλύσεων καὶ τῆς "ἐννοιολογήσεως τῶν πάντων", ὅτι, σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες, "πάντα θὰ μένει "ἕνα ἐξω-λογικὸ

ὑπόλειμμα", ποὺ θὰ διαφεύγει (τῆς ἀναλύσεως), ποὺ δὲν θά μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ μέσα στίς ἔννοιες· εἶναι τὸ ἄγνωστο βάθος τῶν πραγμάτων, αὐτὸ ποὺ συνιστᾶ τὴν ἀληθινὴ ἀπροσδιόριστη οὐσία τους".

Εὐχόμεθα, λοιπόν, μαζὶ μὲ τὸν ἐπιμελητὴ τῆς ἐκδόσεως, "νὰ ξαναζήσωμε τήν Ἐκκλησία ὡς ἐμπειρία μυστηριακὴ, (εὐχαριστιακή), ὑπαρξιακὴ, μυστικὴ καὶ ἀποφατικὴ...".

Ὁ βιβλιοφόρος